

FILMSEKSPEDITION „QIVITOQ“

Af skuespillerinde ved Det kongelige Teater *Astrid Villaume*

Mon ret mange mennesker egentlig kan forestille sig, hvilke forberedelser der skal til for at starte en 2 måneders filmsekspedition til Grønland? Jeg tror det næppe. Alt skal huskes, man er jo fuldstændig afskåret fra at gå hen om hjørnet for at købe det eventuelt glemte.

For mit vedkommende var i hvert fald forberedelserne det legemligt mest anstrengende. Jeg begyndte næsten hver morgen i den dejlige danske maj måned med at tage til byen kl. 9 for at finde kostumer til filmen og var hjemme igen kl. 18 efter at have gået mannequin for fotograf og instruktør fra kl. 15. Jeg skal ikke nægte, at jeg åndede lettet op, da kostumerne var i orden, og de to herrer drog afsted til Grønland ca. 20. maj. Så kunne jeg tage mig af mit personlige udstyr og forberede sommeren for min lille familie. Det er muligt, at det sidste var overflødigt, men jeg kunne ikke bare tage bort uden at have fået mine små unger grundigt undersøgt og tøj og den slags i orden.

Endelig oprandt dagen for afrejsen - den 6. juni 1956 - imødeset med både spænding og bekymring. Og helt i harmoni med mine følelser og med mit senere indtryk af Grønland startede maskinen i sommerens første helt fantastiske tordenvejr. Himmelen og jorden stod i eet. Regnen skyllede ned, og lyn og torden omsluttede maskinen. Det var som en pragtfuld ouverture til vores færd. Intet under, at alle var bevægede. I sidste øjeblik styrtede jeg hen og knugede min lille dreng ind til mig; men han forstod ikke dengang, hvad det egentlig drejede sig om og tænkte kun på at stå i tørvejr under fars frakke. Er der noget at sige til, at jeg var i et stærkt indre oprør og faktisk havde tilløb til luftsygge, da vi fløj over Hillerød? Heldigvis kom stewardessen inden længe med dejlig mad og champagne; de ubehagelige fornemmelser forsvandt som dug for solen, og jeg kunne nyde flyveturen, som den fortjener det.

De fleste af ekspeditionens medlemmer var taget afsted tidligere, enten med fly eller skib, så vi var kun tre tilbage, nemlig Christa Balling, som skulle være vores sminkøse, Poul Reichhardt og jeg selv. Vi havde en dejlig tur, men jeg må ind-

rømme, at jeg på et vist - og temmelig sent - tidspunkt blev søvnig; den sidste tids anspændelser havde nok alligevel taget en del på mig, og jeg syntes, at jeg måtte hvile lidt, inden vi nåede Grønland. Derfor oplevede jeg ikke i første omgang at se Grønland og indlandsisen fra luften. Christa Balling og jeg blev først vækket af Poul Reichhardt en halv time før landingen i Søndre Strømfjord. Han stod foran os med en flaske champagne i den ene hånd og 3 glas i den anden og sagde: „Så piger, nu er der morgenkaffe!“ Jeg tror nok, jeg tør sige, at vi vågnede op; hvem ville ikke gøre det, hvis de fik champagne på morgenstunden - serveret af Poul Reichhardt? Desværre glemte vi i øjeblikket at tænke på, at det altid er lyst i sommermånederne i Grønland, så det varede 1½ døgn, før vi faldt i søvn igen.

Flyvepladsen i Søndre Strømfjord er jo amerikansk base, så derfor blev mit første indtryk af Grønland noget forvrænget. Men det var absolut også interessant på denne måde at komme Amerika på nærmere hold, og det fik vi såmænd rigelig tid til. Vi befandt os nemlig på basen i fire døgn, før den catalina, som skulle befordre os videre til Diskobugten, fik tilladelse til at lande der; der var på det tidspunkt stadig for megen is i bugten. Det var vores første mindelse om, at i Grønland er det - måske mere end noget andet sted - naturen, der bestemmer over menneskene.

Vi benyttede ventetiden til at studere livet på basen, både de danskes og amerikanernes. Jeg kan huske, at det virkede så forkert på mig, dette at se alle de sølvgrå barakker - for slet ikke at tale om indholdet af disse - mellem de høje blå bjerge. Der bor ikke een grønlænder i Søndre Strømfjord. Fra mit vindue på hotellet iagttog jeg ofte polarrævene. De færdes ganske ugenerte som hunde på basen og er så tamme, at de spiser af hånden; det var jo ikke netop det, man havde ventet sig, og jeg kunne ikke lade være med at tænke på, om sælerne mon gjorde det samme i Diskobugten.

Trods alt det nye i Søndre Strømfjord var vi utålmodige efter at komme videre - i første omgang til Jakobshavn; vi var trods alt kommet for at arbejde. Og endelig kunne vi da bryde op og begive os ud i eventyret Grønland.

Flyveturen med catalinaen var vidunderlig. Vi passerede den ene bræ efter den anden, et helt ud storslået syn. Og farverne, hvor var der smukt! Solen skinnede fra en skyfri himmel over os, og lette hvide skyer svævede over det utroligt blå hav under os og gjorde billedet af landet endnu mere fantastisk. Selve rejsen til Jakobshavn kulminerede dog, da vi efter en meget fin landing i Diskobugten og mødet med kammeraterne, der var sejlet ud i to fiskerbåde for at hente os ind, var på vej ind til selve Jakobshavn. Vi sejlede nu midt imellem de fantastisk formede isskoser, som fra luften havde lignet små vattotter. De havde de dejligste rene



Astrid Villaume ved bræen Sermeq Avangnardleq.

Foto: Nordisk Film

farver og var på en gang smukke og meget foruroligende. Jeg var fuldstændig stakåndet og ganske simpelt nær ved at græde af sindsbevægelse.

Ude fra havbugten så byen nærmest smuk ud, eller var det min sindsstemning, der gjorde det? De stærkt farvede træhuse lå som drysset ud over de brune klipper, og jeg kan vanskeligt forestille mig et smukkere motiv for en maler.

Vi blev modtaget af en stor del af Jakobshavns befolkning, som fulgte os op gennem byen; for dem var det utvivlsomt en ligeså spændende begivenhed som

for os. Børnene var rigtignok snavsede, men for mig var de alle små undere - ganske simpelt solstråler. Jeg havde lyst til at omfavne dem alle. Hundene derimod var noget af et chok; der var hunde overalt, og jeg turde ikke gå et skridt alene. Nogle var heldigvis i bur; det var vasketøjjet også, dengang forstod jeg ikke hvorfor. Jeg sugede alle de nye, stærke indtryk til mig med begærlighed, hvadenten vi sad i kolonibestyrer Jacobis hyggelige stue og hørte om livet i Grønland, eller vi selv var ude blandt befolkningen. Vi besøgte bl. a. det meget smukke børnesanatorium.

De fire dage i Jakobshavn gik hurtigt. Vi havde alle nok at tage os til. Vores chartrede skonnert var ankommet og skulle omgående lastes og indrettes til beboelse, og manuskript og kostumer skulle drøftes. Vi skulle hurtigt videre til Sarqaq, hvor de fleste udebilleder skulle tages, og vi havde kun kort tid: Poul Reichhardt og jeg skulle være tilbage på Kongens Nytorv den 1. august, så der var ingen tid at spille. Fredag den 15. juni gik vi alle ombord. Køjesække, kufferter og apparatur stod mellem hinanden på dækket. Lasten var endnu ikke klar til indflytning; den måtte vi indrette på sejluren til Sarqaq - det gjaldt kun om at komme afsted. Kl. 7,45 startede vi i strålende solskin og højt humør, og nu fulgte en afvekslende og spændende sejlur.

Da vort behov for at se og fotografere isbjerge var dækket, gik vi ned i lasten, hvor der mildest talt var nok at tage fat på. Alt var et vidunderligt rod, og syngende af fuld hals gik vi igang. Der blev hamret og savet, fejet og vasket gulv og malet over det hele med den praktiske plasticmaling. Ved fælles hjælp lykkedes det os virkelig at få lasten til at se helt hyggelig ud - syntes vi i hvert fald selv. Vi glemte dog ikke af og til at kravle op på dækket for at nyde sejlturen. Vi så flokke af sæler flygte for støjen fra motoren, og vi så sildepiskere, der sprang op over vandoverfladen enten af skræk eller af livsglæde. Hannibal Fencker var lykkelig over, at vi oplevede dette syn; han havde selv kun set det tre gange før i sin mangeårige grønlandstilværelse. Alt var således tilrettelagt på den smukkeste måde fra naturens hånd.

Efter at vi ved 15-tiden i Qeqertaq havde afhentet jordemoderen, fru Larsen, og hendes søn, Justus, (mor Cecilie og Nuka i filmen) fortsatte vi mod Sarqaq; men vi blev indhentet af tågen, hvilket unægteligt forhøjede spændingen og samtidig forsinkede os meget. Det var ikke helt betryggende at sidde nede i lasten og klamre sig til stole og borde, hver gang skonnerten stødte mod en isklods, og ustandselig lød høje råb fra dækket, når de kolossale isbjerge blev for nærgående. Jeg sendte mange tanker hjem til min lille familie, som ferierede i Rågeleje! Ved midnatstid nåede vi dog Sarqaq i god behold, kastede anker og gik til køjs - helt udmattede af indtryk. Endelig var vi ved målet og kunne begynde på filmsarbejdet.



Foto: Nordisk Film

Optagelser i Jakobshavn i øsende regn.

Til højre ses instruktør og fotograf under et improviseret regntag. Man genkender let den spillende gruppe under mikrofonen: Gunnar Lauring, Poul Reichhardt og Astrid Villaume.

Alt apparatur blev sejlet i land, og i løbet af få dage havde vi lært det lille udsted så godt at kende, at vi kunne begynde optagelserne. Christa Balling og jeg var af praktiske grunde flyttet ind hos Hannibal Fencker og hans dejlige grønlandske kone, Amalie. Selvom jeg havde forberedt min mand på, at jeg nok kom hjem med fuldskæg, var vi jo trods alt piger. Vi havde et soveværelse og en lille stue, som vi indrettede til sminkerum. Kun det lille hus med klappen bagpå var det svært at vænne sig til, men det lykkedes dog, fordi det nu måtte være sådan.

En del af indbyggerne medvirkede i filmen, og alle var interesserede i dette mærkelige nye. Men det besynderlige var, at de var strålende at arbejde med. Hannibal var en meget stor hjælp for Balling; han var tolk og gik op i arbejdet med liv og sjæl.

Selvfølgelig prægede filmsoptagelserne Sarqaq i den tid, vi var der, men vi kunne dog danne os et begreb om, hvordan livet former sig på et grønlandsk udsted - ikke mindst ved hjælp af Hannibals beretninger. Sprogvanskeligheder gjorde

nærmere kontakt umulig; men af og til blev vi inviteret ind i en tørvehytte for at få lidt varme i kroppen. Og selvom der var snæver plads - som oftest kun et enkelt rum - var der ryddeligt og rent, hvad vi absolut var forbavsede over, ikke mindst de vanskelige vandforsyningsforhold taget i betragtning. På en egen måde gjorde indbyggerne, hvad de kunne for at skabe hygge. Rørende fandt vi ligeledes kirkegårdene, hvor gravene var pyntet med papirroser og dannebrogssflag.

Vi befandt os i Sarqaq i ca. 1 måned. Der var optagelser så godt som hver dag og i en uge også om natten i midnatssol. De nætter nød vi trods kulden, for myggene arriverede omkring 1. juli og generede os meget om dagen, sommetider måtte vi ligefrem afbryde arbejdet på grund af myggeplagen. Men det skal her siges, at Erik Balling havde samlet et godt hold af medarbejdere; det var helt igennem strålende, som de tog forholdene og besværlighederne. Altid venlige, altid i godt humør og med en spøg på læben. På et vist tidspunkt tænkte de således på at starte en forening til fremme af 8 timers søvn; den skulle hedde „Dansk Bjørnetjeneste“.

Jeg selv havde desværre ikke nok at bestille. Jeg havde kun et begrænset antal udendørs billeder i selve Sarqaq, og selvom jeg kæmpede hårdt imod, sneg ensformigheden sig ind over mig, og jeg begyndte at få hjemve. Af og til foreslog Poul Reichhardt, at vi skulle trave en aftentur ud over „krakamutten“, og jeg greb med begærlighed chancen for at komme ud at se mig om. Alene turde jeg jo ikke gå af frygt for at snuble i klipperne og være skyld i, at en større eftersøgning skulle sættes igang. Men de ture nød jeg. Naturen øvede den samme tiltrækning på mig som den første dag, jeg satte mine ben på Grønland. Om dagen færdedes jeg i Sarqaq, når jeg skulle ned til stranden for at sejle med ud til skonnerten, hvor vi indtog vore måltider. Vi havde proviant med hjemmefra, så egentlig grønlandsk mad smagte vi næsten aldrig. Kun når drengene havde været ude at skyde „tatteratter“, eller vi en sjælden gang fik hvalbøf. Og så altså - den rå sællever, som jeg havde fornøjelsen af at smage under optagelserne. Den dag var imødeset med stor spænding af de andre og af mig med en kvalm fornemmelse i maven. Alle morede sig dejligt, men da jeg så, hvordan grønlænderne tog for sig af retterne, som var det den største nydelse, gik jeg også til biddet. Poul Reichhardt delte skæbne med mig i et par billeder, og vi fandt ud af, at sælleveren smagte som en blanding af almindelig stegt lever og østers; hele sælleveren var nemlig lige dyppet i strandkanten. Men - da mine nærbilleder ustandselig skulle tages om, og jeg efterhånden må have spist $\frac{1}{4}$ kg lever, måtte jeg give op. Trods alt var det dog en af mine gode dage.

Min længsel efter min familie blev nu stadig større og større, og derfor kastede jeg min kærlighed på Hannibals små børn og på en lille fattig grønlænderdreng,



Fra optagelserne i gletsjerspalten.

Foto: Nordisk Film

Til venstre ligger Poul Reichhardt „faldet ned“, mens Erik Balling er ved at sminke blod i Reichhardts ansigt.

som hed Arqaluk. Han var så dejlig. Snavset og laset og med et meget tænksomt og alvorligt lille ansigt. Først troede vi, at han var døvtum, for han sagde aldrig et ord, og det var næsten umuligt at få ham til at smile. Vi forkælede ham med mad og alt, hvad vi kunne finde på af lækkerier. Tandlæge Høft, som befandt sig i Sarqaa samtidig med os, havde fået indrettet en finsk badstue der: En jordhytte med kakkelovn og udenfor en lille rislende elv, hvor man kunne skylle sæben af kroppen. Han tog vores Arqaluk med derop, vaskede ham og gav ham nyt tøj på. Og så kunne han smile - den lille dejlige unge. Han kom glædestrålende løbende imod mig og viste mig stolt, hvor fin han var blevet. Heldigvis kom han hurtigt til at ligne sig selv igen, men humøret holdt. Åh, hvor ville jeg gerne have haft ham med hjem!

Langt om længe var arbejdet i Sarqaa slut. Vi pakkede sammen og flyttede alle ombord. Ved midnatstid den 13. juli forlod vi Sarqaa. Til trods for tidspunktet var mange af indbyggerne mødt op for at tage afsked med os; geværer blev skudt af, og de steder, hvor der var flagstang, kippede man med flagene. Vi havde fyr-



Lille Arqaluk. Foto: Astrid Villaurme

værkeri med, og det blev fyret af ved den lejlighed. En bevæget og smuk afsked - og selvom vi var glade for at skulle sydpå, var det alligevel vemodigt at sige farvel til Sarqaq.

Den næste etape var isfjorden. Vi kastede anker i en lille bugt, hvor skonnerten kunne ligge fri af isen. Derfra blev alt materiel sejlet i fiskerbåde ind til selve bræen, hvor slutningsbillederne skulle tages. Et under, at det gik godt. Den første dag var jeg med inde på bræen og ved derfor, hvilket farligt job det har været at tage de billeder. Jeg selv blev ellers på skonnerten om dagen, men min

ængstelse for, hvad der kunne ske kammeraterne, kendte ingen grænser. Når vi om aftenen sejlede ind med skonnerten for at hente dem, stod jeg som en anden høne-mor ved rælingen og talte mine „kyllinger“. Vi var ca. 8 dage i isfjorden, så jeg vil ikke påstå, at drengene ligefrem lignede kyllinger. De havde alle fået fuldskæg og var brune og vejrbidte. Det sidste var jeg desværre også blevet, for om dagen sejlede kaptajnen, Stærke Pedersen, og jeg i land og gik tur eller fiskede i en stor elv, der løb ud i bugten. Jeg havde aldrig før prøvet at fiske, så jeg var meget stolt, da jeg halede en stor, flot laks i land.

En morgen, da skonnerten var sejlet helt ind i isfjorden for at sætte drengene i land, blev jeg brutalt væltet ud af køjen, da bræen pludselig gav sig til at kælve. Helt fortumlet for jeg i badekåben og styrtede op på dækket. Alle var ophidsede over det storslåede syn. Jeg sprang ned i kahytten, fik lidt vand i ansigtet, tøjet på i en fart og kravlede ned i fiskerbåden til de andre. Efter kælvningen fulgte de kolossale dønninger, og det var forbundet med stor risiko at nærme sig klip-perne. Vi vovede det dog alligevel, og Erik Balling ville være den første, der gik i land for at tage imod de kostbare kameraer. Men pludselig stod han med det ene ben i land og det andet på den gyngende båd, og trods situa-tionens alvor lo han af fuld hals. Det første, der i forvirringen var blevet rakt ham, var nemlig en stor gryde med boller i selleri. Bagefter glædede vi os alle over, at han - skønt der hvilede et stort ansvar på hans unge skuldre - ikke havde mistet lunet.

Den formiddag glemmer jeg aldrig. Mens de andre travede ind i landet langs bræen, blev jeg ude ved bræmundingen sammen med den ene fotograf, som var



*Frokost under optagelserne ved bræen.
Midt i billedet Erik Balling og fru Balling, der fungerede som sminkøse.*

Foto: Nordisk Film

posteret der for at filme kælvningerne. Han anbragte kameraet på klipperne få meter over vandet, og vi satte os ned og ventede - og spiste karameller.

Hvor var der dog smukt. Isen på vandet tindrede i alle regnbuens farver og klirrede som krystal. Af og til væltede de store isbjerger ude i fjorden, og det så ud, som om de boltrede sig i vandet af lutter glæde over sommeren og den blå himmel. Men den buldrende torden skulle dog nok minde os om, at de ikke var slet så fredsommelige, som de så ud til.

Bræen var os venlig stemt; det varede ikke længe, før den kælvende voldsomt.

Vi havde hele tiden været på vagt, men havde alligevel ikke ventet noget så storslået. En kæmpemæssig isblok vred sig under bragende torden løs og sank i havet. Så begyndte også den at vælte rundt og sendte samtidig de store, farlige dønninger ind mod os; det var et berusende, ja, næsten lammende naturskuespil. Fotografen filmede, og jeg fotograferede, men da jeg så dønningerne, blev jeg først chokeret, og derpå styrtede jeg rædselsslagen op over klipperne. Jeg sprang for livet og råbte til fotografen, at han skulle flygte. Da jeg endelig turde standse,

rystede jeg over hele kroppen og var ved at græde af angst og forskrækkelse. Jeg så ned over klipperne, og først da greb fotografen apparatet og løb op til mig; jeg blev vred, men - det blev jo nogle dejlige billeder. Endelig kunne vi stærkt forsinkede forlade isfjorden og sejle til Jakobshavn.

Selvom vi havde haft uforglemmelige oplevelser, længtes vi nu alligevel efter at komme hjem. Denne længsel blev kun større af, at postforbindelserne havde været dårlige, det var således ikke meget, vi havde hørt hjemmefra. Jeg var vist den, der led mest under det, vel nok først og fremmest, fordi jeg ikke havde arbejdet i så lang tid; men nu havde min mand telegraferet, at der var post til os alle og en pakke til mig i Jakobshavn, hvor Kirsten Rolffes, fru Reichhardt, Gunnar Luring og Bjørn Watt Boolsen - lige ankommet hjemmefra - utålmodigt ventede på os. Da det senere ved postuddelingen viste sig, at min pakke ikke var med, kunne jeg næsten ikke tage mere. Pakken ankom dog dagen efter med båd fra Søndre Strømfjord.

Vi havde endnu optagelser tilbage i Jakobshavn, men da det satte ind med regnvejr, blev vi klar over, at Poul Reichhardt og jeg ikke kunne nå hjem til 1. august. Trods regnen blev der filmet hver dag med de tre sidstankomne skuespillere, for at i hvert fald de kunne blive færdige og tage hjem. Jeg kan slet ikke beskrive, hvad jeg og sikkert mange af kammeraterne følte, da vi stod på kajen og sagde farvel til de tre.

Der fulgte nu nogle nervepirrende dage, hvor luften dirrede af telegrammer, og omsider lykkedes det Balling at få teatrets tilladelse til at beholde Poul Reichhardt og mig 5 dage længere. Vi nåede, hvad vi skulle, og torsdag den 2. august pakkede Poul Reichhardt, fru Margaretha og jeg vore køjesække og belavede os på at forlade Jakobshavn. Denne by, som jeg i første omgang havde fundet så spændende og næsten smuk, virkede nu ikke nær så tiltrækkende. Det var også pludselig gået op for mig, at jeg ikke længere ænsede hundene; man kan vænne sig til meget, når det er nødvendigt.

Vi gik ombord i skonnerten efter at have taget hjertelig afsked med vore grønlandske venner, den gæstfri familie Jacobi, dejlige Hannibal og ikke mindst vore skæggede kammerater. Øjeblikket var højtideligt. Arbejdet i Grønland var tilendebragt og ekspeditionen ved at opløses.

I løbet af ca. 16 timer nåede vi Holsteinsborg, hvor vi gik ombord i en lille, snavset kystbåd, der skulle bringe os videre til Søndre Strømfjord, og med nogen vemod vinkede vi farvel til vor smukke tremastede Marstal-skonnert.

I to døgn befandt vi os i den lille ikke netop vellugtende båd; men glæden over, at vi var på vej hjem, hjalp os også igennem det. Turen forløb iøvrigt ikke uden dramatik, idet vi både oplevede brand i kahytten og senere at støde på grund.



Foto: Nordisk Film

*To af de medvirkende unge grønlændere,
der gik op i spillet med liv og sjæl og fyldte rollerne, som om de var skuespillere af fag.*

Tidevandet bragte os dog temmelig hurtigt flot igen, og tidligt lørdag eftermiddag nåede vi basen i Søndre Strømfjord, hvor det i løbet af eftermiddagen virkelig lykkedes os at komme til at ligne civiliserede mennesker igen.

Glade og nyvaskede steg vi op i maskinen for at forlade Grønland. Jeg havde nu kun eet i tankerne: Mødet med mine børn og min mand. Og højt over indlandsisen, som havde lånt den skønne solnedgangs farver, sagde jeg et stille farvel til Grønland og - på gensyn!